

ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ У РОМАНІ ОСТАПА ДРОЗДОВА "№2"

Мова художнього твору – це сукупність великої кількості виражальних засобів, серед яких провідна роль належить фразеологічним одиницям.

І. Б. Голуб вважає, що естетична роль фразеологічних одиниць у художній літературі зумовлена їх природною образністю й емотивністю, а також умінням автора відібрати потрібний матеріал і ввести його в текст, підпорядкувати авторському задумові [4, с. 203].

Мова творів О. Дроздова становить надзвичайно багатий матеріал для подальших мовознавчих студій, адже лінгвістичний матеріал, представлений тут, є надзвичайно цікавим і різноманітним.

Проте питання функціонування семантично-пов'язаних сполучень слів у романах Остапа Дроздова на сьогодні є зовсім не вивченим, що і зумовлює **актуальність** обраної нами теми дослідження.

Мета нашої статті – дослідити специфіку функціонування авторських фразеологізмів у романі.

Фразеологічні одиниці в художніх творах виконують такі стилістичні функції: оцінну, емоційно-експресивну, функцію створення сатири й гумору, тощо, але основною з них є вираження експресивності, оскільки вона супроводжує будь-яке інше навантаження фразеологізму. Чимало словесних одиниць цього типу фактично є не фразеологізмами, а конструкціями, що побудовані за певними "фразеологічними законами". Видозміна фразеологічних зворотів відбувається різними способами: змінюється структура стійкої сполуки при збереженні її семантики (чи навпаки), поповнюється або зменшується компонентний склад фразеологізму тощо. Талант митця якраз і полягає у вмінні такої імітації, за якої "між справжніми, народженими в гущі усномовного спілкування фразеологізмами й фразеологічними конструкціями суто авторського походження важко, а часом і неможливо помітити межу, що їх розділяє" [3, с. 74].

На позначення ФО, що виникають у такий спосіб, мовознавці використовують терміни *трансформовані, індивідуально-авторські, okazionalnі, неологізми фразеологічного характеру, okazionalnі фраземні деривати*, а самі зміни означаються як *фразеологічні трансформації, перетворення, фразеологічні конфігурації, індивідуально-авторське оновлення ФО* та ін. [1, с. 55].

У романі Остапа Дроздова «№2» ми знаходимо кілька десятків індивідуально-авторських фразеологізмів. Вони не фіксуються словниками, а їхнє значення стає зрозумілим лише із контексту.

Такі одиниці якнайкраще характеризують індивідуальний стиль письма автора. Для прикладу, Остап Дроздов використовує фразеологізм **«гасити у собі сонце»** («Він **гасив у собі сонце**, боячись ним обпекти своїх батьків.» [5, с. 154]), що означає свідоме позбавлення себе високих прагнень, поривань, мрій задля того, щоб не вирізнитися, бути схожим на інших своєю поведінкою, зовнішнім виглядом, життєвою позицією.

Для опису ситуації, коли щось швидко безслідно зникає, Остап Дроздов не використовує загальноживані фразеологізми, як-от: як вітром здуло кого, що; як вітер згинув; як віл злизав кого, що; як корова язиком злизала кого, що; як вода змила кого, а вживає авторський **«димком розвіятися»** («Усі її питання **димком розвіялися** біля куща штамбової троянди.» [5, с. 174]).

Фразеологізм **«міряти світ по собі»** автор використовує зі значенням судити про кого-небудь, що-небудь однобічно, лише із свого погляду і бачити лише позитивні сторони, не оцінюючи ситуацію реально («Стоячи на вершці одного такого, доброволець закарбував у пам'яті, що **міряти світ по собі** – дуже небезпечно.» [5, с. 216]).

Значення семантично пов'язаної сполуки слів **«випадати із обійми»** – вирізнитися серед інших своєю поведінкою, зовнішнім виглядом, поглядами на життя, не бути схожим на інших («Тут, у Львові, Єфросинія почала відроджувати в собі буржуйку, куркульку – такий ефект мало місто на ту, яка завжди **випадала з обійми.**» [5, с. 246]).

Із значенням «поспішати» словник фіксує такі фразеологічні одиниці, як: лізти (забігати, спішити і т. ін.) поперед батька в пекло, як попівна заміж, як дівка заміж – проте вони мають жартівливу, а то й викривальну конотацію. Остап Дроздов використовує сполуку «гнати коней», у якій таке додаткове значення не простежується («І не треба **гнати коней.** Час ще є.» [5, с. 250]).

Часто зустрічаються і фразеологічні одиниці, які не є абсолютними новотворами, а трансформацією вже відомих. Так, словник подає фразему «хапатися за соломинку» зі значенням «намагатися використати будь-яку, навіть і безнадійну, можливість вийти із скрутного становища» [2, с. 740], а у творі ми знаходимо семантично пов'язане сполучення слів **«хапатися за будь-який виступ життя»** («У ній наче ескалатор запусився, якесь джерело забило з неймовірною силою, і вона, як немовля, почала рефлекторно **хапатися за будь-який виступ життя.**» [5, с. 173]) із аналогічним значенням.

У романі «№2» наявні прийоми, пов'язані зі зміною форми компонентів або компонентного складу ФО. Наприклад, канонічна ФО «розуміти з півслова» трансформована в романі О. Дроздова згідно з авторським задумом: «Вони почали розмовляти різними мовами, але порозумілися на чвертьслові» [5, с. 140], що означає розуміти відразу, без довгих пояснень.

Фразеологізм «всипати дещицю паприки» (Він зі спини дивився на свою сім'ю і бачив в ній гуманітарну цінність, де на троні сидить взаєморозуміння / взаємопідтримка / взаємоплани – усе взаємне й безпомилкове, і хотілося «всипати дещицю паприки». [5, с. 189]) співзвучний до фіксованого у словнику «всипати перцю», що має значення «гостро критикувати, сварити, провчати когось, завдавати кому-небудь клопоту, шмагати, бити [2, с. 500]». Проте смисл використаного фразеологізму – інший. У творі автор використовує його, як синонім до традиційного «ложка дьогтю в бочці меду», значення якого – «щось невелике, що псує якусь справу, вигляд чого-небудь і т. ін. [2, с. 353]».

Остап Дроздов трансформує фразеологізм «дихати на ладан» наступним чином: «Це суперечило його органіці, він, зраджуючи і зраджуючи, дихав не на ладан, а ладаном» [5, с. 187]. Одна з християнських традицій – це кадіння ладаном біля хворої, майже вмираючої людини, коли вона сповідається і причащається. Таким чином фразеологізм "дихає на ладан" означає, що людина смертельно хвора. Так само можуть говорити і про якийсь прилад або механізм, який ледве працює, ось-ось зламається. Значення використаного у романі фразеологізму інше – дуже тонко, вміло здійснювати небезпечну справу, маніпулювати чужими почуттями і отримувати задоволення від цього, не відчуваючи докорів сумління.

Отже, в аналізованому художньому творі О. Дроздова наявні випадки поєднання різних способів трансформації ФО, які приховують у собі виражальні можливості. Майстерне використання ускладнених способів модифікації стійких сполук увиразнює, конкретизує висловлювання, збільшуючи експресивність та емоційну насиченість. Літературну мову збагачують індивідуально-авторські ФО письменника, побудовані за зразком загальнономовних стійких сполук. Як бачимо з наведених прикладів, роман вирізняється особливо широким підбором і характером використання фразеологізмів, які підпорядковані основним естетичним, комунікативним, впливовим завданням цього твору – образно, емоційно, оцінно відтворювати об'єктивну дійсність через художні образи за допомогою мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Авксентьев Л. Г. Индивидуально-авторські видозміни у сфері фразеології / Л. Г. Авксентьев. // Українське мовознавство. – 1979. – №7. – С. 55–63.
2. Білоноженко В. М. Словник фразеологізмів української мови / В. М. Білоноженко, В. О. Винник, І. С. Гнатюк та ін. – Київ: Наукова Думка, 2003. – 984 с.
3. Буда В. А. Лінгвостилістика сучасного історичного роману про добу козацтва (60-90 рр. ХХ ст.) – К.: Рідна мова, 1998. – 164с.
4. Голуб І. Б. Стилiстика сoвременного русскогo языка / И. Б. Голуб. – М. : Высш. школа, 1986. – 203 с.
5. Дроздов О. №2. Роман / Остап Дроздов. – Львів: Видавництво Анетти Антоненко, 2017. – 288 с.

Михайлишин І.

Науковий керівник – проф.Палихата Е. Я.

СИСТЕМА ВПРАВ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ ПУНКТУАЦІЇ У ПРОСТИХ УСКЛАДНЕНИХ РЕЧЕННЯХ

Постановка проблеми. Зміст шкільної програми для восьмого класу забезпечує вивчення пунктуації системно в курсі синтаксису. Щоб правильно розставляти розділові знаки, необхідно орієнтуватись у синтаксичних поняттях, розпізнавати синтаксичні явища. Восьмикласники вивчають усю систему правил вживання розділових знаків у простому реченні. Проте аналіз письмових учнівських робіт показує, що найбільше пунктуаційних помилок виникає саме у простих ускладнених реченнях. Зважаючи на цю ситуацію, виникає потреба в удосконаленні методики формування пунктуаційних умінь і навичок учнів восьмого класу під час вивчення простих ускладнених речень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові засади методики пунктуації були закладені такими вченими, як Ф. Буслаєв, О. Пешковський, Л. Щерба, розвинені С. Абакумовим, О. Дудниковим, Г. Бліновим та ін. Лінгводидактичну проблему вивчення пунктуації простого ускладненого речення у початкових класах поглиблено досліджувала О. Гончарук, в основній школі – Н. Ковальчук; принагідно працюють над вивченням пунктуації – Е. Палихата, К. Плиско, О. Війтик та ін.

Виділення не вирішених раніше частин проблеми. Досліджувалися різні проблеми з синтаксису, пунктуації, але вивченню ускладнених речень і розділових знаків у них науковці не торкалися. У зв'язку з цим тема нами розроблено методику вивчення пунктуації у простих ускладнених реченнях.

Мета статті – запропонувати систему вправ для вивчення пунктуації простого ускладненого речення.

Для досягнення поставленої мети потрібно: 1) висвітлити теоретичний матеріал про прості ускладнені речення; 2) обґрунтувати відомості про конструкції, які ускладнюють просте речення; 3) запропонувати правила